

Аріна Олійник,

здобувач кафедри публічного управління
та митного адміністрування

Університету митної справи та фінансів

ORCID: 0000-0002-3583-8458

<https://doi.org/10.32782/2306-9082/2020-39-11>

УДК 342.922

Нормативно-правові засади забезпечення захисту соціально-економічних прав людини

Постановка проблеми. Визначення у ст. 3 Конституції України найвищою соціальною цінністю людини її прав та свобод стало закріплення міжнародних стандартів формування та розвитку правової держави. Визначальними міжнародними актами у сфері забезпечення й охорони прав та свобод людини стали Статут Організації Об'єднаних Націй 1945 р., Загальна декларація прав людини 1948 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права 1966 р., Міжнародний пакт про громадянські й політичні права 1966 р., Декларація про ліквідацію всіх форм нетерпимості й дискримінації на основі релігії та переконань 1981 р. та інші міжнародно-правові документи щодо прав людини.

Однак попри проголошену ідею правової соціальної держави в Україні процес реформування соціальних відносин українського суспільства відбувається досить суперечливо й із недостатнім рівнем правової ефективності. Визначено відповідно до конституційних положень пріоритет відмови від

контролю держави над особистістю і проголошення особистої ініціативи в реалізації інтересів людини, який було розпочато від імені та коштом держави в умовах тривалих процесів економічної та суспільно-політичної стагнації. Захист соціально-економічних прав залишається досить дієвим складником політичних гасел під час проведення виборчої агітації, є безумовним елементом програмних документів політичних партій в Україні. Однак і досі, на жаль, більшість із цих проголошених соціальних гарантій і стандартів залишаються декларативними, що значно ускладнює реалізацію проголошеного євроінтеграційного курсу України. Адже в Європейському Союзі на цих правових нормах основані всі дії держави в соціальній сфері. До того ж чітко закріплені соціальні стандарти життя не можуть переглядатися жодним новим урядом. Визначені проблеми правореалізації вимагають здійснення науково-практичних пошуків їх подолання, що актуалізує здійснення дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зазначити, що питання формування соціальної держави, забезпечення соціально-економічних прав людини як її складника досліджуються як представниками загальнотеоретичної юридичної науки (С.С. Алексєєв [1, с. 56–67], П.М. Рабінюк [2, с. 19–29], О.В. Склипнюк, Ю.С. Шемшученко [3, с. 62–69] та ін.), так і представниками галузевих юридичних наук. Зокрема, у межах науки трудового права варто виділити наукові розробки з питань нормативно-правового регулювання соціально-економічних інтересів таких учених, як Н.Б. Болотіна [4, с. 3–10], Л.О. Золотухіна [5, с. 108–112], Т.Г. Маркіна [6], С.М. Синчук [7, с. 132–138] та інших. У межах науки адміністративного права науково-практичні дослідження спрямовуються на пошук шляхів удосконалення забезпечення соціальних гарантій проходження публічної служби в Україні (вартими уваги в цьому сенсі є розробки таких учених, як Т.О. Коломоець [8, с. 153–160], О.Г. Мовчун [9, с. 56–60], А.Ю. Осадчий [10], Ю.С. Педько [11, с. 249–252] та ін.). Однак визначення нормативно-правових засад забезпечення захисту соціально-економічних прав людини з урахуванням сучасних умов впровадження євроінтеграційного курсу України здійснено фрагментарно, що обґрунтовує актуальність наукової розвідки.

Метою статті є визначення нормативно-правових засад забезпечення захисту соціально-економічних прав людини.

Виклад основного матеріалу. У соціально-економічних правах розкривається важливий аспект соціальної, правової держави. Конституція України (ст. 1) встановлює, що Україна – соціальна держава. Соціальною є така держава, яка зобов'язується піклуватися про соціальну справедливість, благополуччя своїх громадян,

їх соціальну захищеність, і її головне завдання – досягнення суспільного прогресу, заснованого на закріплених правом принципах соціальної рівності, загальної солідарності та взаємної відповідальності [12, с. 156–160]. Завдання соціальної держави полягає в перерозподілі доходів між різними соціальними групами суспільства шляхом встановлення доцільної системи пільг, державного бюджету, фінансування соціальних програм. Політика соціальної держави спрямована на створення умов, які забезпечують гідний рівень життя і вільний та всебічний розвиток кожного, тобто на забезпечення рівності всіх громадян. Завдання демократичної, соціальної держави полягає в тому, щоби зменшити вплив тих чи інших обставин на наявну нерівність. Саме держава може впливати на розвиток економіки, щоби протидіяти незахищеності й економічній нерівності окремих прошарків населення [13, с. 3–12].

Якісне розв'язання соціальних програм в українському суспільстві можливе лише паралельно з процесом побудови правової держави з усіма її особливостями, компонентами та принципами, коли верховенство права стане нормою його життя. У дослідженні взаємозв'язку соціальної та правової держави варто віддавати перевагу верховенству останньої з її демократичними принципами, спрямованими на законодавче забезпечення соціального захисту населення, задоволення соціально-економічних прав людини. Саме в цьому вбачаємо досягнення не тільки юридичної та політичної, але й соціальної рівності громадян. Україна як суб'єкт міжнародного права, одна із засновниць ООН, проводить активну роботу, спрямовану на виконання не тільки національних, але й міжнародних інститутів захисту прав людини. Цьому сприяють положення Конституції України, згідно з якими «чинні міжнародні договори, згода на

обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України» (ст. 9), а також визначення зовнішньої політичної діяльності України як такої, що «спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного та взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права» (ст. 18) [14].

З огляду на подальшу демократизацію в Україні процесу захисту прав і свобод людини у ст. 55 Конституції записано, що кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися по захист своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасницею яких є Україна [14].

Отже, міжнародно-правове забезпечення прав людини – це система міжнародних органів та організацій, а також форм і методів, які вони застосовують із метою вироблення реалізації міжнародних стандартів прав і свобод людини та їх поновлення в разі порушення з боку держав.

Міжнародні стандарти щодо основних прав і свобод людини й громадянина регулюється низкою міжнародно-правових актів, які визначають політичні, природні, культурні, соціальні права. Тому розв'язання питання про міжнародні стандарти щодо основних прав, свобод і обов'язків є актуальним напрямом сучасної правової науки [15, с. 4–18]. Перш за все варто розпочати зі Статуту ООН, який став першим в історії міжнародних відносин багатостороннім договором, який заклав основи широкого розвитку співпраці держав із прав людини. Статут ООН, не конкретизує поняття прав людини, утім, містить кілька принципів, які певною мірою цьому сприяють. Він зобов'язує держави розвивати

міжнародну співпрацю з метою сприяння «загальній повазі й дотриманню прав людини та основних свобод для всіх, незалежно від раси, статі, мови і релігії» [16, с. 32–39]. Тож Статут ООН покладає на держави юридичне зобов'язання дотримуватися основних прав і свободи людини, не допускаючи водночас дискримінації.

Першим міжнародним універсальним документом, ухваленим Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року, була Загальна декларація прав людини, до виконання якого повинні прагнути всі держави й народи [17, с. 9–11]. У 70-ті роки минулого століття Комісія з прав людини розробила два найважливіших документи: Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права та Міжнародний пакт про громадянські й політичні права. У Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права робиться серйозне попередження про те, що жодне його положення не може трактуватися так, ніби якась група чи якась особа має право зайнятися якою б то не було діяльністю або чинити які б то не було дії, спрямовані на знищення будь-яких прав чи свобод, визнаних у цьому Пакті, або обмежують їх більшою мірою, ніж передбачено в цьому документі. У Пакті закріплюються право людини на працю (ст. 6), право кожного на сприятливі й справедливі умови праці (ст. 7), право на соціальне забезпечення, включаючи соціальне страхування (ст. 9), право кожного на гідний рівень життя (ст. 11), освіту (ст. 13) та інше. Усі ці права, як і багато інших, закріплені в Пакті, нині набули характеру «*jus cogens*» (незаперечне право) і повинні дотримуватися всіма державами світу, незалежно від того, чи є вони учасниками Пакту.

Роль міжнародних стандартів у захисті соціально-економічних прав і свобод людини є пріоритетною для створення та формування демократичного ладу країн. Зусилля, спрямовані

на приведення внутрішнього національного законодавства країн у відповідність до вимог міжнародних стандартів, безумовно, позитивно вплинуть на всю систему права.

Забезпечення реалізації та захисту міжнародних стандартів соціально-економічних прав втілюється у національній системі нормативно-правових актів України, що складається із сукупності законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів. Система нормативно-правових актів із питань забезпечення реалізації та захисту соціально-економічних прав в Україні є досить розгалуженою. Законодавчі акти з питань забезпечення реалізації соціально-економічних прав людини можуть бути умовно класифіковані за об'єктом впливу на: 1) акти, що визначають засади соціального захисту: а) для осіб із загальним статусом (закони України «Про соціальні послуги», «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку»); б) для осіб із спеціальним статусом (закони України «Про жертви нацистських переслідувань», «Про реабілітацію інвалідів в Україні», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про соціальний захист дітей війни»); 2) акти, що визначають засади пенсійного забезпечення: а) для осіб із загальним статусом (закони України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування»); б) для осіб із спеціальним статусом (закони України «Про прокуратуру», «Про Національну поліцію», «Про судоустрій і статус суддів» та ін.); 3) акти, що забезпечують право особи на освіту (закони України «Про освіту», «Про вищу освіту» та ін.); 4) акти, що забезпечують право особи на охорону життя та здоров'я (закони України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих

питань організації освітнього процесу у сфері охорони здоров'я» та ін.); 5) акти, що забезпечують право особи на житло (Закон України «Про житловий фонд соціального призначення» та ін.).

Механізм розгляду та розв'язання спорів у сфері захисту соціально-економічних прав передбачає здійснення нормативно-правового регулювання не лише на законодавчому, але й на підзаконному рівні. Масив нормативно-правових актів у сфері захисту соціально-економічних прав людини характеризується надзвичайним рівнем розгалуженості та складається з постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України, наказів центральних органів виконавчої влади, нормативно-правових актів місцевого рівня.

Значну частину системи підзаконних нормативно-правових актів із питань врегулювання реалізації та захисту соціально-економічних прав займають постанови Кабінету Міністрів України, що за своєю змістовною характеристикою є доволі багатовекторними. Відповідно до нормативних положень постанов Кабінету Міністрів України може бути визначено процедурні аспекти набуття права особи на пенсійне забезпечення, характер і розмір соціальних виплат, регламентуються порядки та переліки підстав реалізації права на отримання соціальних послуг тощо. Отже, роль і значення постанов Кабінету Міністрів України у врегулюванні полягає в реалізації регулятивної функції адміністративного права.

До проблем нормативно-правового регулювання застосування законодавства з питань забезпечення реалізації соціально-економічних прав потрібно віднести відсутність єдиного комплексного підходу до розв'язання питання дії нормативно-правових актів у часі. Урегулювання спорів, пов'язаних із реалізацією особою соціально-економічних прав, часто вимагає від суду розв'язання проблеми

правової невизначеності правозастосування законодавчих і підзаконних актів. Попри те, що вивчення дії законодавства в часі є вже загальновизначеними знаннями, без яких здійснення юридичної практики вже не уявляється можливим у сучасних умовах, є категорією аксіоматичного характеру, є базовим компонентом професійної правової свідомості, однак в умовах відсутності сталої судової практики застосування такого принципу дії права, як принцип зворотної дії закону в часі функціонування національної правової системи, не є таким, що позбавлений колізій і прогалин.

Практика правозастосування законодавства у сфері реалізації соціально-економічних прав пов'язується, як зазначає В.М. Косович, із складнощами застосування нормативно-правових положень новоухвалених нормативно-правових актів до правовідносин, регламентованих іншими чинними нормативно-правовими актами (якщо в новому нормативному документі чітко не визначено його дії) [18, с. 12]. Крім того, практика правозастосування ускладнюється одночасним визнанням доцільності застосування таких двох правових принципів регулювання суспільних відносин, як принцип верховенства за законом, що ухвалений пізніше, і принцип верховенства норми спеціального закону. Фактично один правозастосовний принцип суперечить іншому. Прикладом застосування спеціального закону є, зокрема, рішення Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 9 квітня 2020 року у справі № 446/1525/16-а [19]. У досліджуваній справі предметом позовних вимог став порядок застосування положень пенсійного законодавства з питань нарахування надбавок особі за наявність у неї спеціального статусу – особи, яка необґрунтовано зазнала політичних репресій і згодом була реабілітована.

Правове регулювання досліджуваних відносин здійснюється відповідно до положень Закону України «Про пенсійне забезпечення» (п. «г» ст. 77), де було визначено станом на момент виникнення спірних відносин, що громадянам, які необґрунтовано зазнали політичних репресій і згодом були реабілітовані, призначені пенсії підвищуються на 50 відсотків, а членам їх сімей, яких було примусово переселено, – на 25 відсотків мінімальної пенсії за віком [20]. Водночас 16 липня 2008 року відбувається ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про підвищення рівня пенсійного забезпечення громадян» [21], відповідно до положень якої встановлено, що з 1 вересня 2008 року громадянам, які необґрунтовано зазнали політичних репресій і згодом були реабілітовані, до пенсії або щомісячного довічного грошового утримання чи державної соціальної допомоги, що виплачуються замість пенсії, підвищення проводиться в розмірі 54,4 грн, а членам їх сімей, яких було примусово переселено, – 43,52 грн. У таких спірних відносинах необхідно застосувати принцип верховенства права, що встановлюється відповідно до ст. 8 Конституції України, де визначено, що Конституція має найвищу юридичну силу; водночас закони України та інші нормативно-правові акти ухвалюються на основі Конституції України та повинні відповідати їй. Водночас відповідно до ст. 28 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [22] визначає розмір мінімальної пенсії за віком, що дорівнює прожитковому мінімуму, встановленому для осіб, які втратили працездатність. Встановлено, що відповідно до вимог ч. 1 ст. 2 Закону України «Про прожитковий мінімум» [23] прожитковий мінімум застосовується для встановлення розмірів мінімальної заробітної пенсії за віком. За чинним

законодавством України, розмір мінімальної пенсії за віком визначається лише за правилами ст. 28 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Водночас ст. 28 вказаного Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» передбачено, що мінімальний розмір пенсії за віком, встановлений абз. 1 ч. 1 цієї статті, застосовується тільки для визначення розмірів пенсії, призначених згідно з цим Законом. Згідно з вимогами ч. 5 ст. 7 КАС України [24] у разі відсутності закону, що регулює відповідні правовідносини, суд застосовує закон, що регулює подібні правовідносини (аналогія закону), а за відсутності такого закону суд орієнтується на конституційні принципи й загальні засади права (аналогія права), тому поняття мінімальної пенсії за віком, наведене у ст. 28 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», необхідно застосовувати для визначення розміру підвищення до пенсії відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення». Отже, у досліджуваній справі з урахуванням загальних засад пріоритетності законів над підзаконними актами під час визначення розміру підвищення до пенсії або щомісячного довічного грошового утримання чи державної соціальної допомоги, що виплачуються замість пенсії громадянам, які необґрунтовано зазнали політичних репресій і згодом були реабілітовані та членам їхніх сімей, яких було

примусово переселено, було встановлено доцільність застосування норм Закону України «Про пенсійне забезпечення», який має вищу юридичну силу, порівняно з положеннями постанови Кабінету Міністрів України від 16 липня 2008 року № 654 «Про підвищення рівня пенсійного забезпечення громадян», зважаючи на те, що останній звужує розмір сум, що підлягають виплаті реабілітованим громадянам, і суперечить наведеним нормам Закону.

Висновки. Отже, впровадження загальновизнаних світових стандартів реалізації та захисту соціально-економічних прав є одним із пріоритетних завдань здійснення реформи чинного національного законодавства. Актуальність досягнення ефективності нормативно-правових положень із питань реалізації та захисту соціально-економічних прав обґрунтовується необхідністю забезпечення дії норм Основного Закону України, де у ст. 1 визнано як характеристику нашої держави її соціальний складник. Водночас, на жаль, стан нормативно-правового регулювання відносин у сфері забезпечення реалізації та захисту соціально-економічних прав характеризується як такий, що є перевантажений різноманітними підзаконними актами, застосування яких суперечить вимогам законодавчих актів, що своїм наслідком має виникнення численної кількості публічно-правових спорів, спричинюючи негативні соціальні наслідки й ускладнюючи реалізацію проголошеного євроінтеграційного курсу України.

Список використаних джерел

1. Алексеев С. Право : азбука – теория – философия : опыт комплексного исследования. Москва : Статут, 1999. 712 с.
2. Рабінович П. Міжнародні стандарти прав людини: властивості, загальне поняття, класифікація. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 1. С. 19–29.
3. Шемшученко Ю., Скрипнюк О. Сучасний конституційний процес і проблеми вдосконалення регулювання захисту прав людини в Конституції України (частина друга). *Публічне право*. 2015. № 4. С. 62–69.

4. Болотіна Н. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблема термінів і понять. *Право України*. 2000. № 4. С. 13–20.
5. Золотухіна Л. Щодо форм захисту інтересів сторін трудових правовідносин. *Право і суспільство*. 2015. № 5.2. С. 108–112.
6. Маркіна Т. Право громадян на зайнятість та форми його реалізації в умовах становлення ринкової економіки : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2000. 20 с.
7. Синчук С. До питання про поняття та особливості соціального страхування. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2003. Вип. 38. С. 132–138.
8. Коломоець Т. Визначеність поняття «адміністративний процес» – умова ефективності нормопроектної та правозастосовної (в тому числі судової) діяльності. *Слово Національної школи суддів України*. 2012. № 1 (1). С. 153–160.
9. Мовчун О. Суб'єкти службового спору. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Вип. 33. Т. 2. С. 56–60.
10. Осадчий А. Юрисдикція судів із розгляду публічно-правових спорів. *Юридичний вісник*. 2013. № 3. С. 101–106.
11. Педько Ю. Публічно-правовий спір – предмет юрисдикції адміністративних судів України. *Актуальні проблеми застосування Цивільного процесуального Кодексу та Кодексу адміністративного судочинства України* : міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 25–26 січня 2007 р. : тез. допов. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2007. С. 249–252.
12. Тодька Ю. Основы конституционного строя Украины. Харьков : Факт, 2000. 318 с.
13. Крылов В. Проблемы равноправия и равенства в российском конституционном праве. *Журнал российского права*. 2002. № 11. С. 3–12.
14. Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
15. Литвин В. Європейська Конвенція з прав людини: уроки і перспективи. *Право України*. 2013. № 3. С. 4–18.
16. Рабінович С. Міжнародне судочинство як спосіб позитивації природно-правових підходів (за матеріалами практики Європейського суду з прав людини). *Вісник Академії правових наук України*. 2014. № 2. С. 32–39.
17. Берендеева А. Значення загальної декларації прав людини для становлення правової держави в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2016. № 2. С. 9–11.
18. Косович В. Напрямок дії нормативно-правових актів України у часі: теоретичні та практичні аспекти, необхідність вдосконалення. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2013. Вип. 58. С. 11–26.
19. Справа № 446/1525/16-а: рішення Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 9 квітня 2020 року. URL.: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88676051>.
20. Про пенсійне забезпечення : Закон України від 5 листопада 1991 року № 1788-XII. URL.: https://ips.ligazakon.net/document/view/T178800?an=83397&ed=2020_01_23.
21. Про підвищення рівня пенсійного забезпечення громадян : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 липня 2008 року № 654. URL.: https://ips.ligazakon.net/document/view/KP080654?ed=2019_02_23.
22. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 9 липня 2003 року № 1058-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 49–51. Ст. 376.
23. Про прожитковий мінімум : Закон України від 15 липня 1999 року № 966-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 38. Ст. 348.
24. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35–36, № 37. Ст. 446.

Олійник А. В. Нормативно-правові засади забезпечення захисту соціально-економічних прав людини

У статті визначено нормативно-правові засади забезпечення захисту соціально-економічних прав людини. Систему соціально-економічних прав і свобод людини й громадянина визначено як сукупність прав і свобод, оснований на конституційних принципах свободи економічної діяльності, з метою створення, забезпечення та захисту ринкових відносин, свободи праці, єдиного економічного простору, рівності й захисту всіх форм власності, підтримки конкуренції та обмеження монополій. Соціально-економічні права віднесено до системи конституційних прав. До системи соціально-економічних прав особи віднесено право на працю; право на відпочинок; право на страйк; право на власність (приватну); право на підприємницьку діяльність; право на охорону здоров'я; право на соціальний захист; право на житло; право на освіту; свобода літературної, художньої, технічної та наукової діяльності; право на достатній життєвий рівень; право на безпечне довкілля. Наголошено, що нормативне закріплення міжнародних стандартів забезпечення реалізації соціально-економічних прав у Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про громадянські й політичні права, Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права, Конституції України свідчить про їх універсальний характер як критерію відповідності розвитку та формування правової держави. Наголошено, що реалізація та захист соціально-економічних прав, закріплених у вищезазначених актах, повинні бути забезпечені державою незалежно від рівня економічного розвитку. До проблем нормативно-правового регулювання застосування законодавства з питань забезпечення реалізації соціально-економічних прав віднесено відсутність єдиного комплексного підходу до розв'язання питання дії нормативно-правових актів у часі. Обґрунтовано, що врегулювання спорів, пов'язаних із реалізацією особою соціально-економічних прав, вимагає від суду розв'язання проблеми правової невизначеності правозастосування законодавчих і підзаконних актів.

Ключові слова: конституційні права, принципи, право на соціальний захист, право на пенсійне забезпечення, стандарти, принципи права.

Олейник А. В. Нормативно-правовые основы обеспечения защиты социально-экономических прав человека

В статье определены нормативно-правовые основы обеспечения защиты социально-экономических прав человека. Система социально-экономических прав и свобод человека и гражданина определена как совокупность прав и свобод, основанных на конституционных принципах свободы экономической деятельности, с целью создания, обеспечения и защиты рыночных отношений, свободы труда, единого экономического пространства, равенства и защиты всех форм собственности, поддержки конкуренции и ограничения монополий. Социально-экономические права отнесены к системе конституционных прав. К системе социально-экономических прав личности относится право на труд; право на отдых; право на забастовку; право на собственность (частную); право на предпринимательскую деятельность; право на охрану здоровья; право на социальную защиту; право на жилье; право на образование; свобода литературной, художественной, технической и научной деятельности; право на достаточный жизненный уровень; право на безопасную окружающую среду. Отмечено, что нормативное закрепление международных стандартов обеспечения реализации социально-экономических прав во Всеобщей декларации прав человека, Международном пакте о гражданских и политических правах, Международном пакте об экономических, социальных и культурных правах, Конституции Украины свидетельствует об их универсальном характере как критерии соответствия развития и формирования правового государства. Подчеркнуто, что реализация и защита социально-экономических прав, закреплённых в вышеупомянутых актах, должны быть обеспечены государством независимо от уровня экономического развития. К проблемам нормативно-правового регулирования применения законодательства по вопросам обеспечения реализации социально-экономических прав отнесено

отсутствие единого комплексного подхода к решению вопроса действия нормативно-правовых актов во времени. Обосновано, что урегулирование споров, связанных с реализацией лицом социально-экономических прав требует от суда решения проблемы правовой неопределенности правоприменения законодательных и подзаконных актов.

Ключевые слова: конституционные права, принципы, право на социальную защиту, право на пенсионное обеспечение, стандарты, принципы права.

Oliynyk A. Normative-legal bases of protection of social and economic human rights

The article defines the legal framework for ensuring the protection of socio-economic human rights. The system of socio-economic rights and freedoms of man and citizen is defined as a set of rights and freedoms based on the constitutional principles of freedom of economic activity, in order to create, ensure and protect market relations, freedom of work, single economic space, equality and protection of all forms of ownership, support competition and restriction of monopolies. Socio-economic rights are referred to the system of constitutional rights. The system of socio-economic rights of a person includes the right to work; the right to rest; right to strike; property rights (private); the right to entrepreneurial activity; the right to health care; the right to social protection; the right to housing; the right to education; freedom of literary, artistic, technical and scientific activity; the right to an adequate standard of living; the right to a safe environment. It is emphasized that the normative enshrinement of international standards to ensure the implementation of socio-economic rights in the Universal Declaration of Human Rights, the International Covenant on Civil and Political Rights, the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, the Constitution of Ukraine testifies to their universal character rule of law. It is emphasized that the implementation and protection of socio-economic rights enshrined in the above acts must be ensured by the state regardless of the level of economic development. The problems of regulatory and legal regulation of the application of legislation on ensuring the implementation of socio-economic rights include the lack of a single comprehensive approach to addressing the issue of regulatory legal acts in time. It is substantiated that the settlement of disputes related to the exercise of socio-economic rights requires the court to resolve the issue of legal uncertainty in the application of laws and regulations.

Key words: constitutional rights, principles, right to social protection, right to pension provision, standards, principles of law.